

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMINALĂ

Redacția Strada Buzești 42 Administrația Strada Regală, 6. BUCUREȘT	Director: N. IORGA Redactori: { St. O. Iosif, M. Sadoveanu și I. Scurtu.	ABONAMENTUL ANUAL în țară . . . 10 lei în străinătate 12 »
---	---	--

CĂRȚI DE ȘCOALA

Niciodată n'au stat la un loc într'o expoziție mai multe cărți de școală românești decît acuma, la Sibiiu. Le-am răsfoit mai pe toate; am recunoscut de acelea pe care mî-am obosit și eu copilăria muncită de lecții și de note și le-am luat în mîna cum ieș serpele care nu mai mușcă sau netezești blana ursului care nu te mai poate dumica; am dat însă și peste atîtea altele care se cufundă în timpuri cu mult mai departe decît acele în care am învățat mult ca să știu puțin. La capătul lungului șir stăteau cîrticelele Ardelenilor din generația cea mare a veacului al XVIII-lea și mai ales lucrările lui Șincai pentru școlarii satelor românești: abecedar, catehism, gramatică, aritmetică.

Era foarte interesant să urmărești dezvoltarea literaturii noastre didactice. Interesant din chiar punctul de vedere al școlii de dincolo și a școlii de dincoace, dar, pe alătura, interesant și din punctul de vedere și mai înalt al literaturii românești. Anumite epoce se desfăceau pentru cărțile de școală din străbaterea cărțiului și cîrticelelor, de la tipăriurile cirlice zdrențuite și pîngărite de vreme pînă la lucrările «aprobate», «revăzute», «adăugite», legate în cite unsprezece ediții la un loc pentru ca să arate mai bine biruința unui luptător de cărți pentru copii asupra celorlalți.

Cărțile din veacul al XVIII-lea se întîmpină numai în Ardeal și cite una în Bucovina. Iosif al II-lea a deschis în Statele Austriace școli pentru toți copiii supușilor săi, și li trebuie, chiar în cele mai joase din ele, cărți sistematice, raționaliste, potrivite cu spiritul cel nou. Deocamdată lipsesc însă termeni, lipsește orice pregătire și orice tradiții. Lipsesc modelele, cu totul. Nu oricine se poate încerca. De aceia a trebuit pentru deschiderea capitolului cărților de școală în literatura românească un Șincai.

Noi aveam dincoace cărți de școală grecești pentru școlile înalte din Iași și București, a căror lumină, aprinsă cu jertfa noastră, se vedea

până departe în tot Răsăritul. Acele cărți sînt scrise de oameni învățați și pricepuți, și ele se pot lăuda până astăzi, cu tot formalismul lor care era și formalismul întregului învățămînt european din epoca aceea.

Cînd însă veni și în principate vremea școlii românești prin sosirea aceluî Gheorghe Lazăr, care era să fie episcop și care se mulțami a fi unicul învățator al unei școli tolerate, nu se putea face o prelucrare pe limba noastră — a manualelor «elinești». Ele erau menite pentru o treaptă mult mai înaltă a studiilor. Lazăr nu voi să iea de-a dreptul, fără muncă, tiparul cărților din Ardeal și Bucovina. Mai mulți ani de zile, el se căzni pentru alcătuirea unor cărți de școală, elementare și neapărate, care erau să se publice, dar din vina împrejurărilor au rămas netipărite până astăzi.

Cel mai bun dintre învățăceii Ardeleanului, Ion Rădulescu, ce s'a numit Eliad, dădu în sfîrșit o gramatică nouă și bună, aplecată spre înțelesul tuturor, scrisă frumos și limpede, — o adevărată binefacere nu numai pentru școlari, un însemnat și frumos dar făcut culturii naționale. Pe o vreme cînd focul exagerărilor latiniste se potolise o clipă, cărticica a fost primită în toate părțile Romînimii cu o deosebită bucurie și recunoștință. Încă odată cartea de școală era *cartea cea mare* a unui timp.

Între scriitorii pentru învățatura celor mici, trebuie să se pomenescă apoi în acest timp un om ale cărui merite pentru scrisul românesc așteaptă încă să fie puse în lumină: agerul și glumețul dascăl craiovean Pleșoianu, acela dintre Olteni care a scris mai bine românește. Dincolo de hotar, după cîteva încercări bănățene, nu prea isbutite și fără nici un spirit, ca unele ce porniau de-a dreptul din înriurirea sîrbească, nu mai ieșiau la iveală tipărituri pentru școală vrednice de a fi pomenite.

Totuși în toate părțile locuite de neamul nostru erau multe școli, și școli înalte. Dar învățatura se făcea după manualele *dictate* de profesori și copiate mai bine sau mai rău de școlari, cari perdeașt astfel și o bună parte din zilele menite pentru studiu.

*

Un mare avînt pentru tipărirea cărților de școală se porni în principatul muntean, după Regulamentul Organic și mai ales după anul 1848 și venirea în Domnie a lui Vodă Știrbei. Prin contracte strînse și răsplătiri însemnate, Eforia Bucureșteană a școalelor se îngriji ca manualele de nevoie în toate ramurile și pentru toate treptele să se dea la tipar. Unii nu se ținură de cuvînt, dar aceia fură puțini, în

acele timpuri mai cinstite de cum le credem; alții dădură prelucrări slabe făcute din ușor, se găsiră însă de aceia cari alcătuiră cu muncă și iubire opere trainice: să ne gândim numai la dicționarul frances-romîn al lui Poenaru, Florian și Hill, la dicționarul greco-romîn al lui Ioanid și la frumosul dicționarü latin-romîn pe care începuse a-l tipări la Sibiu, cu o îngrijire minunată, un om ca Nicolae Bălășescu.

Deocamdată în Moldova astfel de tipărituri fură mai rare. Dar cînd învățămîntul de acolo ajunsese în minile unui Laurian, reprezentantul unui curent cultural, școala din cellalt principat căpătă un șir de lucrări complimentare, în fruntea cărora stătea *Istoria Romînilor* a lui Laurian însuși, iarăși o carte de școală care a fost un eveniment literar.

În Ardeal, Blajul mai ales, cu școlile lui unite, contribui tot atunci la literatura didactică cu niște cărți prea curînd uitate și de mult neatînse.

*

Prin Laurian însă dincoace, prin școala cipariană dincolo, aceste bune cărți de școală fură cuprinse în vîrtejul rătăcirilor de ortografie și chiar de limbă care le făcea grele de înțeles. Îndreptarea spre limba poporului și a trecutului pe care o dădu, prin anii 60, *Juni-mea* din Iași, fu și aici cu adevărat binefăcătoare. Scrisă în cuvinte și forme lesnicioase, cartea de școală se apropia întru citva de mîntea copilului și ajunsese pentru el o hrană, în loc să fie mai departe o povară. Clericului Zaharia Boiu, autor de multe cărți didactice, îi revine în Ardeal meritul de a fi recunoscut și urmat curentul cel ncu.

Dar în curînd și dincoace și dincolo, cartea de școală decăzu. Se iviră prelucrători fără chemare și fără știință cari năpădiră iute toate școlile cu monstruosități caraghioase. Pentru cele de dincoace, frații Nădejde, din Iași, fură pedepsitorii și distrugătorii, prin nemiloasa critică a «Contemporanului».

Criticii dădură la rîndul lor, prin 1880, o nouă serie de cărți. Ele erau bine informate și cinstite. Ar mai fi rămas ca ele să fie frumoase și ca ele să pregătească, pornind din fiecare specialitate, un suflet moral, omenos, idealist, armonios, deplin și îndrăsneg copilului.

Aceasta nu s'a făcut însă și am avut prin astfel de școli o generație obosită, înăcrită, străină de orice avînt și de orice bunăvoință în toată Romîניה.

Aceasta nu se mai poate răbda însă. Un popor în plină și puternică înaintare simte nevoie de alți cărturari decît rebegiții, fri-

coșii și obraznicii de astăzi. Școala poate da această *inteligență*, această clasă conducătoare.

Scriitori puternici și mari, învățați originali și adânci, faceți această faptă mare: cu jertfa unei părți din timpul vostru, dați cartea cea adevărată copiilor cari vor fi frunțașii neamului românesc de mine.

N. IORGA.

SPRE CASĂ

*În vagonul plin de lume
Stă furat de-un gând duios; —
Și, răsună sgomotos,
Împrejuru-i râs și glume.*

*Iese'n cale-î zîmbitoare
Mama și-î sărută blînd
Fruntea slabă... aducînd
Sufletu 'utr'o sărutare...*

*Dus ca'n vis — abia de știe —
El străbate lungul drum,
Se trezește-acas' acum:
Ochii rîd de bucurie.*

*Și e chipul luminos,
Parc'ar fi 'mbrăcat în rază;
Iar din ochi a prins să-î cază
Roua ochilor, în jos.*

DIÎN TAINA NOPTII

*Surîzînd din bolta clară,
Stelele spre mine cată;
Mai senină-î par'că raza
Ce-mî trimit de astă dată.*

*Vor fi vrînd să-mî însenine
Sufletul... Dar poate oare.
Muritor, să prîndă gîndul
Stelelor nemuritoare?*

*Totuși o gîndire veșnic
Licărirea lor ascunde:
«Solî iubirilor noi sîntem,
Unde ți-î iubita, unde ?..».*

EUG. CIUCHI.

ȘCOALA SECUNDARĂ ÎN ZILELE NOASTRE

II.

Inspectorii învățămîntului, cum numele chiar arată, au atribuția de a inspecta școlile, supt toate raporturile. De dinșii atîrnă foarte mult starea învățămîntului. Un raport al inspectorului ridică ori scoboară nivelul unei școlii, atestă sau contestă capacitatea unui profesor, scoate în lumină ori acopere adevărul. Vă închipuiți dar cite însușiri trebuie să întrunească în persoana sa Inspectorul școlar, spre a fi un conștiințios organ de control al Ministeriului. Lui i se cere, ca și Directorului de școală, să pună interesele ei mai presus de ale sale sau ale partidului din care face parte. Dacă n'o face, e omul cel mai primejdios pentru școală. Cînd Inspectorul școlar alunecă în virtutul patimilor politice, el se scoboară la nivelul agentului electoral. Și nu ni se pare mai odios și mai umilitor lucru, decît un inspector școlar devenit instrument supus al deputatului său prefectului de județ.

Mi-aduc amînte un cas din trecut. Între alții, se afla inspector un profesor de liceu, care acum pune ca atîția alții la cale trebile țerii, în Senatul României. Ceî mai primejdioși inspectorii sînt colegii — povestea cu coada de topor. Acesta a lăsat o amintire neștearsă. Pretutindenî inspecțiile sale nu erau decît anchete și machinațiuni politice. La Pitești a făcut-o de pomină. A dat iama prin profesorii destoinici, fiindcă nu-î făceau gustul prefectului. Doi au fost mutați, unul silit să demisioneze prin aceia că a fost permutat la o catedră de care n'avea ideje, altul mutat și restabilit numai prin intervenția unui personagiū din Ministeriū.

E și mai trist cînd vezi inspectorii coborîndu-se la rolul de agenți electorali în preziua alegerilor. Am văzut-o și aceasta la Craiova. Tot așa de trist, cînd inspectorul școlar, care ar trebui să facă deosebire între profesori numai după zelul cu care își îndeplinesc datoria, face aceasta după coloarea politică ce au. Am văzut un inspector școlar care s'a dus la un liceu din provincie spre a inspecta pe profesorii cari ceruse să li se dea titlul de definitivat. Voiū arăta exact împrejurările în care s'a făcut acea inspecție, spre a vedea oricine dacă bine s'a făcut.

Inspectorul, supt un guvern conservator, a venit la liceu într'o după-amiază. Directorul a trimes după cei doi profesori — conservatori și ei — cari cereau definitivatul. Cum n'aveau curs în acea zi, au fost aduși de acasă și băgați ad-hoc într'o clasă din care a fost scos profesorul care făcea lecție. Mai era însă un profesor — acesta din nefericire liberal, — care se întimplase să ceară această inspecție cu mult înnainte de cei doi colegi. Acesta, se înțelege, n'a fost chemat de acasă cum au fost chemați ceilalți.

Nimic nu poate fi mai absurd decît acest chip de a se face o inspecție pentru a-î da cuiva dreptul la definitivat. Mai întiū nu înțe-

legem pentru ce în timp de trei ani nici-o inspecție nu s'a făcut acestor profesori, pentru a fi în regulă la cererea titlului lor. Aceasta ni arată ce bine își fac slujba domniî inspectori ai învățămîntului. Apoi, dacă s'a întîmplat așa, nu înțelegem nici o inspecție atît de importantă ca aceasta, improvizată aproape fără să se știe și trecută *à la vapeur*. Și mai rămîne un lucru neînțeles: de ce deosebirea între conservator și liberal, cînd e vorba de niște drepturi pe care orice muritor care se chiamă profesor le are în virtutea legilor? Și vedeți ce precedente miserabile se creiază. Va să zică liberalii vor acorda titlul de definitivat profesorilor liberali, conservatorii celor conservatori. Paguba o suferă numai școala. Profesorul destoinic, cînd se vede oropsit de stăpînire fără s'o merite, se dezgustă de școală și începe a regreta că s'a consacrat unei cariere atît de ingrate. De altă parte, cei cari au aceia ce Francesii numesc *le savoir vivre*, vor întrebuița mijloace care îi înjosesc și pe ei și școala, spre a îndupleca pe cei de sus să-i miluiască cu această diplomă de inamovibilitate. În privința aceasta, directorul este iarăși o forță pe care trebuie s'o înfrîngi. El trebuie să facă un raport despre activitatea profesorului care cere titlul. Ori cine poate înțelege cîtă latitudine are directorul în această privință.

Mai bine ar fi — și lucrul este atît de simplu! — ca inspectori să treacă undeva la Ministeriul observațiile lor asupra fiecărui profesor ce au inspectat. În acest chip, și dacă inspecțiile s'ar face după oare care norme, rar s'ar întîmpla ca un profesor să nu aibă în timp de trei ani o inspecție.

La inspectoratul învățămîntului privat, aceleași neajunsuri. Nimic în domeniul școlii nu e mai expus la bătăile capricioase ale vîntului politicei, ca învățămîntul privat. Se cer atitea condiții de titluri, vîrstă, de igienă, de personal, etc., încît nu este nimic mai ușor unui inspector decît a face un raport favorabil sau ba asupra unei școli particulare. Și aci, ca și la învățămîntul public, e de o potrivă de trist cînd inspectorul vine la școlii cu anumite intenții, la chemarea disperată a politicianilor locali. Atunci duce după dînsul o geantă de acte și documente, pe care le are de multe ori făcute de acasă, se leagă de chițibușuri, caută nod în papură și pleacă amenințînd. Dacă diriguitorii școlii sînt «de ai noștri», se înțelege că lucrurile se petrec cu totul altfel. Laude, observații bune la superlativ, comisiuni pe sprînceană, rapoarte dulci, acoperiri de lipsuri.

Iată ceia ce contribuie încă foarte mult la anarhia învățămîntului nostru. Remediul nu poate fi de cît în alegere. Recrutarea acestor înalți funcționari ai școlii să se facă din alte motive decît cele politice. La noi însă, un discurs rostit la Dacia sau la Eforie, după toate regulile retoricei de stradă, te urcă adesea la scaunul de Inspector al Învățămîntului. Am văzut-o și pe aceasta în anul de grație 1905. Pînă acum, astfel de discursuri făceau pe cineva deputat, prefect, inspector de poliție, nici odată însă inspector școlar.

III.

Maî e de semnalat un rău cu o înriuire din cele maî funeste pentru şcoală.

Sint *Profesorii-Avocați*. Dacă maî înainte profesia de avocat era compatibilă cu funcția de profesor, astăzi nu maî poate fi. Numărul enorm de avocați ce revarsă Bucureștiul pe fiecare an în orașele de provincie, concurența zdrobitoare creată de nevoile unor vremi grele cer de la avocatul de azi alergătură multă, pierdere de timp în căutarea clienților și pregătire maî mare pentru susținerea pricinilor. În aceste împrejurări avocatul care maî ocupă și o catedră, e silit să neglijeze, ori școala, ori tribunalul. Nimeni nu va jertfi tribunalul. Școala îi dă o rentă ce i s'a asigurat pe viață. Ori-cum și-ar face datoria, el încasează o leafă pe lună. Avocatura îi poate produce maî mult. În această privință, speranțele n'aū nici-o limită. Incepută cu greu, cu trudă multă și cu puțină răsplată, avocatura după ani de zile începe a renta bine, omul își face o clientelă numeroasă, pe care dacă o îngrijește nu o maî poate pierde. Încet-încet avocatul se înfiripează, câștigă bine, capătă reputație, se face cunoscut (cine îl știa la școală?), și atunci devine o personalitate în lumea de afaceri a orașului, o forță în alegeri, un razim important pentru politica de provincie. El începe a fi căutat. Îl vezi îndată într'un partid, orator de întruniri aclamat și sărbătorit, peste puțin deputat. Atunci afacerile merg strună, banii curg, buzunarele se umplu. Idealul e atins.

Vedeți ce perspectivă admirabilă suride tinărului student înscris la litere și drept. Licențiat în litere, el ia îndată o catedră în învățămînt și urmează în acest timp dreptul printre picături (cine nu face la noi dreptul?), dă examenele cînd poate și cum poate, și nu se lasă pînă nu obține și licența în drept. Atunci se pune pe lucru. Acest nou titlu îi ia toată atenția; el îi deșteaptă poftelile de procop-sire, ambiția de ridicare cît maî răpede.

Și școala, nenorocita de ea, e lăsat uitării: Tribunalul e pus în totdeauna pe primul plan.

1. Maî întiiu avocatul, pentru ca să-și poată face treburile, cere directorului să-i așeze orele de la 8—10 în fiecare zi, de la zece incolo fiind ocupat la tribunal. Închipuiți-vă că ar fi numai doi la o școală: ce perturbare nu se aduce în orariul acelei școli, care trebuie întocmit numai după cerințele pedagogiei de care facem atita cas în ziua de astăzi?

2. Apoi, avocatul are adesea cercetări la fața locului. Atunci el s'abate cu trăsura pe la poarta școlii, pentru a anunța directorului că nu va veni la curs. Elevii rămîn neocupați, sau cel mult sint trimeși în curte să joace oina, iar ora se trece în condică, de suplinită. Altă dată procesul său e pus între cele d'întiiu. Atunci iese din clasă cu o jumătate de ceas maî înainte de vreme. Une ori îl ține clientul de vorbă acasă, și te pomenești cu el la școală pe la 8 1/2. Și și atunci vine încet, tacticos, foarte liniștit. El nici-odată nu se

grăbește, nu se îngrijește de director său Ministeriū, fiindcă e avocat, politician-profesor, și nimeni nu se va atinge de dînsul.

3. La avocatul tînăr, înfumurat, cu ifose de om cu poziție în orașul său, se mai observă un despreț revoltător față de școală. Ce-î dă lui meseria de profesor? O leafă de nimic, un moft. El cîștigă din avocatură o mie, două de lei pe lună. Vine prin urmare cu scirbă la școală, se trîntește pe o rină în cancelarie, stă o jumătate de ceas cu ochii în grindă, apoi apucă cu greață catalogul de un colț, suflă odată din adînc un aier de plictiseală și pășește a lene spre clasă. Acolo, aceiași posă. Scoate la tablă, întreabă plictisit, se uită tot timpul pe fereastră, pune note mari (se va vedea pentru ce), nu explică decît foarte rar (voiū arăta pentru ce), vorbește școlarilor a mare și, cînd sună clopotul, se grăbește a ieși ca dintr'o pușcărie. Un astfel de dascăl e cea mai mare primejdie pentru școală. Nu există nepotrivire mai mare decît între idealismul școlii și materialismul brutal al dascălului descris, între simțirile nobile ce trebuie s'o însuflețească și egoismul lui strîmt, între setea copilului de a afla ceva bun și frumos și între sila cu care el stă în clasă.

4. Setea de avere împinge pe avocatul-profesor să întrebuițeze toate mijloacele pentru a-și creia clientela. El face din școală unul din aceste mijloace. Părintele care are un proces se va duce la dînsul, ca să-î atragă atenția și asupra copilului său din cutare clasă. Avocatul iea notă, și-î asigură protecția sa. Elevul cel mai prost e tras de păr din clasă în clasă. Cunoșc un tînăr avocat la un liceū din provincie, care, înainte de a fi fost licențiat în drept, era, cum se zice, spaima școlii. De vr'o trei ani de cînd «face și pe avocatul», e pînea lui Dumnezeu. Nu se mai pomenește la dînsul nici un corigent. În auzul clasei critică pe elevul care nu știe nimic, dar în catalog îi dă nota șapte. Elevii știū acest lucru, îl înțeleg, căci sînt destul de mari. Gîndiți-vă dar la educația ce li se face! Un absolut de liceū din acest an, băiat bun, întiul în toată școala, îmi vorbia cu amărăciune de cele ce a văzut acum prin școală și cu desnădejde pentru viitor. Iată cu ce a ieșit el, băiatul distins, după opt ani de muncă stăruitoare: cu decepția!

N. BĂNESCU

CUGETĂRI

Numai cine te iubește mult și cine te urește mult, îți vede păcatele.

*

A recunoaște o mînie nu înseamnă a o crea, precum a nu o recunoaște nu înseamnă a o desființa.

Reproducerea oprită.

PARTEA A DOUA.

XI.

Afară de sărbătoarea sfântului Vasile, patronul lui Negrea, când făcură o leacă de tîmbălău și aduseră pe Varvarache, — celelalte sărbători le petrecură cu liniște. Și după ce trecu și Boboteaza, pentru cîtăva vreme lumea căzu par'că în amorțire. Mihaï și Olga plecară la Iași, la școlile lor; scaunele de la fereastra din iatacul Tincăi rămaseră goale, cărțile de tabinet zăceau zvîrlite în fundul săltarului; iar cucoana Marița o bucată de vreme tot milîmită veni la Tincea și vorbea numai despre Olguța ei, și cînd își aducea aminte de unele cuvinte ale ei, de sărutările ei de dragoste, i se umeziau ochii.

Apoi în cîșlegi viața își luă cursul ei obișnuit din toți anii: cucoanele se mai înviorară, prinseră a se pregăti, ca în apropierea nunților; iar cucoana Săftica și cucoana Tarsița își deschiseră largi ușile, cavalerilor de la primărie și subprefectură, lăsînd drum spre domnișoare.

O oare-care fierbere era. Ca să se ție liniștea în cumpănă, madam Ionescu și madam Tanasache trebuiau să se întilnească duminicile undeva, la cucoana Casuca, ori la Negrea, și să-și mărturisească, resfrîngîndu-și puțin buzele a nepăsare, că nici nu s'au gîndit, nici nu se gîndesc să-și mărite încă fetele.

«Ce? eă am vreme destulă, slavă Domnului! zicea repede cucoana Săftica. Nu-î vorbă, zestrea-î gata, fetele aă tot ce le trebuie, pot să le mărit și minî... Dar de ce grabă? pentru mine nu's pietroaie, de le-ași putea ține cît mai mult, că-s mai fericite acasă... Mai bine aștept să-mî cadă, colo, niște băieți bunî...»

Cucoana Tarsița vorbea mai puțin și nu prea ieșia din poruncile lui cuconu' Nicu, dar și ea nu se da bătută:

«Cît despre zestre, nici nu mai vorbesc... Despre frunusețe, despre deșteptăciune iar așa... Cînd o zice *dumnealui*: aista-î băiat bun!, atunci lucrul e ca și făcut; de asta nu mă îngrijesc...»

Și una și alta ziceau că n'au grijă și habar, — dar nu puțin oftău și se zbuciumău, și'n undițile pe care le întindeau cavalerilor puneau cele mai frumoase momeli. Toți erau băieți buni. Dacă unii beău câte-o leacă, orî jucau cărți, nu era nevoie, — după ce se vor gospodări, își vin ei în fire. Asta era o judecată foarte simplă, — dar cînd era vorba să se înțeleagă amîndouă cucoanele despre unul care se gîndia să se gospodărească, nu era patimă pe care să nu i-o dea fiecare, nu era mijloc neîntrebuințat pentru ca una să dezgusteze pe cealaltă. Și după ce se despărțiau, mărturisiau altora, că uite ce i-a spus cutare, — și făceau toate chipurile să ia cunoștință despre așa-ceva și mult fericitul tînăr pe care fiecare îl rîvnia.

Și în zbuciumările acestea fetele se învirtiau ca ameteite. Se îmbrăcau în rochii nouă sau prefăcute, în serile de petreceri aveau furnici la picioare și par'că dobîndiau puteri înzecite, cînd era vorba să dea la o parte din «salon» lăvicerele și canapelele. Obișnuitele jocuri de iarnă, pe lingă loton, — inelul, gajurile, preferansul de idei, poșta, erau cu totul lăsate în părăsire; acuma, tinerii cari aveau talente trebuiau numai decît să facă gusturile «duduilor». Și printre băieții buni, la cari se uitau zîbind cucoana Tasița și cucoana Săftica, erau mulți cari aveau ba o vioară, ba o ghtară, ba un flaut. Cînd se făceau poftirile, tinerii aceștia cari-și pierduseră multe ceasuri de odihnă ca să învețe ceva, «să poată distra la o nevoie societatea», erau cei preferați. Și după ce se cărau afară toate piedicile, fetele începeau a bocăni ușor cu călcăile pe podelele goale, tinerii se înțelegeau cum să-și facă rîndul la cîntat, — și iată că perechile se cuprindeau, și o muzică fioroasă, un mișunat sălbatec, întovărășită câteodată de fluerături disperate, începea să poarte, să legene în toate părțile pe dăntuitori, izbindu-i cînd de scaune, cînd de părete, cînd de picioarele celor cari așteptau pe de lături.

După ce toți asudau, roșii ca racii, și gîfiau, și-și puneau batistele între gît și guler, se odihneau fericiți cîteva clipe prin colțuri. vorbiau zîbind cu domnișoarele, izbucniau în rîsete, se potoliau. Fumau o țigară, beău o cafea, și se pregăteau de plecare.

Une-orî se întemeiau baluri adevărate, cu taraful tîrgului. Atunci trebuiau numai decît să se ducă tinerii în haine negre și fetele în rochii de bal, și jucau în voie până la cincî dimineața, până ce nu mai puteau. Ieșiau din bal zgreburiind, tinerii întovărășiau pe mame și fete până la casele mute și întunecoase, și se întorceau apoi fără de nici-o vorbă spre odăițele lor sărace.

Între domnișoare era o mișcare mai vie; se întocmiau adevărate lupte împotriva celor jucate și curtate mai mult. Nici-o credință însă

nu unia pe luptătoare; era de-ajuns o înfierbîntare de piept, un schimb de priviri cu unul dintre cavaleri, pe urmă o șoptă, o cuprindere de mîină, — și din învierșunata de erî, azi se arăta o ființă blindă care privia lumea aceasta cu alți ochi.

Lubirile acestea sfoase, cu priviri lungi, cu stringeri de mîină, cu scrisorele, cu învoirea tăcută a namelor de multe-orî, cum schimbaŭ sufletele! Ochiî deveniaŭ par'că mai adînci, obrazurile mai palide, vorba mai moale. Și cînd cavalerul se arăta, cu fața prelungă, fata îl primia cu un zîmbet trist; și se așezaŭ amîndoi alături, cu vorbe puține, c'o dragoste pe care nu și-o puteaŭ spune decît cînd ieșia mama s'aducă dulcețul, saŭ să facă cafeaua. Une-orî n'ajungeaŭ până la logodnă, intrigile puneaŭ capăt nădejdlor care se întemeiaŭ; — une-orî ajungeaŭ, treceaŭ și la căsnicie, treceaŭ spre căsnicia în care sufletele se potoliaŭ, și vechile scrisori de dragoste rătăceaŭ din săltar în săltar, tot mai jos și tot mai împuținute, spre căsnicia care aducea obișnuitele dureri și certuri, patimi și necazuri, spre adevărata viață, pe care fiecare o înțelegea și o primia așa cum e.

În jurul Tincăi, pe cînd începeaŭ a i se deștepta și ei iar supărările, mai născu și altă zarvă în cișlegile acestea. Se vorbea, șoptit, în taină, cu strecurări de priviri, cu zîmbete, despre o dragoste de toamnă: a lui Apostolescu, judecătorul, cu sprîncenata cucoană Raluca, văduva.

Se spunea că aŭ fost văzuți într'o seară vorbind în mijlocul drumului, altădată la porțiță, unii mergeaŭ chiar mai departe și vorbeaŭ că ar fi văzut pe judecător intrînd chiar în ograda cu căsuță tupilată a văduvei.

Tinca știa că lucrul e adevărat. Îi spusese cucoana Casuca.

«Ce, dragă puicuță? Raluca-î tînără doară, e tînără încă, și a suferit mult, de ce n'ar avea și ea parte de o leacă de bucurie în viață? Apostolescu e un băiat blajin, — cam trecut, dar bun ca pînea cea caldă...»

Altădată, dumneaei șoptise :

«Bine, așa e, dar ar trebui s'o ia, dragă puicuță... Așa numai păgîniî trăiesc...

— Sigur, zise Tinca. De ce n'o ia?...

— Bine, eŭ cred că are s'o ia... răspunse pe gînduri cucoana Casuca.

Astea erau vorbe. Că o ia, orî n'o ia, nu știa nimeni. Știaŭ atîta, că el și ea se întînesc, și pace bună! De-aici vorbe. Cucoana Săftica și madam Tanasache se uitaŭ la fetele lor cu disperare, și cu disperare rostogoliaŭ prin noroiŭ pe cucoana Raluca, de cînd aflaseră că «mai este unul», și încă judecător!

Cucoana Raluca, potolită, îi privia pe toți cu ochii ei de jăratec și se părea că nu știe nimic din ce se petrecea. O rumeneală de tinerețe i se urcase în obraji, pășia parcă n'atingea pământul, avea înmlădierii ușoare; și în toată ființa ei o viață tainică se deșteptase.

Apostolescu era același om încrucișat, cuminte, care mîngîia pe cap copiii pe care-i întilnia. Poftirile și zîmbetele cucoanelor cu fete îl lăsa nesimțitor ca și altădată; la fluturărilor domnișoarelor în juru-i privia cu cîte-un ochi, parcă-i venia să doarmă; își făcea des țigări, și în fumul lor se învăluia ca într'un nor.

Toate aceste frămîntări nu răsturnau cursul regulat al vieții; nu opriau pe cuconu Nicu Tanasache din avînturile lui despotice, acasă; pe cuconu Iancu Niculcea nu-l opriau de la chef și joc de cărți, cînd îi venia lui gustul; nici nu turburau viața lui cuconu-Panaite și a cucoanei-Adela, mai cu seamă a cucoanei Adela, care tot mai mult se înnormînta în odaia ei, în amețeaua fericită pe care i-o aducea vinul armaș. Viața aceeași era, cu plecările și întoarcerile funcționarilor; cu așteptările nevestelor; în unele locuri cu certuri, în altele cu tăceri apăsătoare.

Și Tinka își începuse iar necazurile. După sărbători ticnite, după zile înclise care pe ea o fericiseră, cu toată plictiseala lui Negrea, se întoarseră zilele de slujbă, — și cu ele, dintr'odată, o lungă întîrziere la Trifanov. După întăia, cu cuconu Iancu Neculcea, veni a doua, aducînd același întunec de disperare mută în sufletul fetiței lui cuconu-Andrieș. Pe urmă celelalte năvăliră fără întîrziere, copleșiră pe Vasile, îndemnate de patima care creștea, îl încātușa și-i zdrobea sufletul.

Mîngîierile cucoanei Marița erau nelipsite, dar aduceau Tincăi prea puțină ușurare. De multe-orî, în valul de vorbe pline de dragoste, năvălia jalea, o zguduaia plîngerile și mărturisia Tincăi că vede bine că totul, totul s'a sfîrșit, și Iancu nu se va mai vindeca. Tinka rămînea după disperările cucoanei Marița cu strîngerile de suflet ale celor cari așteaptă o mare nenorocire. Și era încredințată că sfîrșitul nu va întîrzia, sfîrșitul de care se temea, care se apropia neîndurător ca moartea.

Iar patima lui Negrea nu era întîmplare, nici n'avea izvoare apropiate. Cuconu-Alecu era om de moda veche, care niciodată nu se împăcase cu lucrurile nouă. Pentru el toate erau străine, în fața tuturor stătea nepăsător; copilul făcuse ce putuse, pe urmă făcuse ce voise. Și după copilărie venise oastea, și'n oaste sufletul fără platoșă fusese izbit de toate vînturile. Dragostea, care izbucnise ca o flacără în viața lui, trebuia să treacă; iar sufletul slab trebuia să se întoarcă spre trecut. De-acolo veniau amintiri care-i deșteptau pofta o clipă

numai adorite; de-colo sufla un vînt care trebuia să stingă și ră-mășița unei iubiri frumoase.

Se întorceau, îi stăteau înaintea nopțile celor din urmă an de liceu, rătăcirile prin crișme și prin mahalale întunecoase, spre casele umede, cu felinare roșii... Se întorceau petrecerile anilor de oaste, cumplitetele petreceri militărești, care trecuseră, arseseră și lăsaseră neșterse rani... Sufletul care se visase o clipă curat și tare, întinerit ca de o primăvară, — acuma deodată se scutura de toate florile, la întoarcerea bătailor de aripi ale vijeliei.

Acuma el vedea și simția că face rău, dar înapoi nu se mai putea întoarce. Nu era nimic înrînsul care să-l facă să dea îndărăt de pe povîrnișul alunecos. Tot din el îl ducea înaintea, așa, și tot înainte. Părerile de rău le avea și erau zădarnice, mila pentru Tinca o avea și era zădarnică. Pornia de-acasă cu hotărîrea de a se întoarce la șase; la șase pornia cu hotărîrea de a sta numai un sfert de ceas; pe urmă nu mai avea nici-o hotărîre, îi rămînea sufletul gol, simția că altfel nu poate face, și se lăsa dus de îndemnurile care-l împresurau, de zimbetele, de vorbele cucoanei Lucia.

Întăiu încet, acum tot mai repede mergea către sfîrșit. Vîntul de nenorocire care-l lua, învăluisese și pe Tinca. Ea tăcea, plîngea, plîngea în ascuns, îl aștepta nopți, — suferia singură, numai ea singură, și n'avea acuma decît o dorință, să nu afle nimic bătrînul cuconu' Andrieș.

Totuși trebuia să o răzbească la urmă durerea. Și 'ntr'o dimineață, după o noapte de veghere, cînd intră prin începutul de lumină, Vasile, turbure și amețit, ea se sculă de pe patul unde adormise ghemuită plîngînd, întinse minile spre el și începu a geme:

«Vasile! Vasile! ce faci? spune, ce faci! unde vrei să ajungem? nu te gîndești la viața noastră, nici la moartea mea?...» Și avea în glas atîta desperare și în ochi un foc atît de adînc, încît Vasile se opri din cumpăneala ușoară, așinti ochii asupra ei și răspunse, cu gura cleioasă:

«Tincă... iartă-mă.... Nu-s eū de vină.... Ce?... La urmă e de vină numai tata....»

Tinca se dădu cu un pas îndărăt, și-și acoperi ochii cu palmele.

«Ce? zise iar Negrea încrețindu-și obrazul palid într'un zîmbet. De ce nu s'a îngrijit de viitorul meu? De ce m'a lăsat așa, de izbeliște?... Să știi că din pricina lui n'am învățat eū, n'am sfîrșit liceul, și am intrat în armată.... Trei ani, dragă.... Tu știi ce-s trei ani?... Tu nu știi ce-am îndurat eū în trei ani, cît am suferit... ce-am făcut... O viață de om, trei ani... Da. da.... bătrînu-î vinovat... Eū acuma nu mai pot face nimic!...»

În semi-întunericul odăii, stătea amîndoi față în față. Îi încunju-
rau mobilele și lucrurile lor, portretele bătrînilor din pereți, o viață
întreagă care începea să se risipească, — Tinca se uita la el, îl vedea
cu ochii topiți, îi simția mirosul vinului acru, și ca de multe-ori nu
știa ce i se suie în gîtlej, ce simte: milă, sau dezgust. Și el îi vorbea
despre vinovăția bătrînului....

«Cum, Vasile dragă..... Ce spui tu? Cum îndrăznești!.... Despre
tatăl nostru să vorbești așa!.... Știi tu ce spui? Tu blestemi toată
viața unui om cinstit.... Ce faci tu? Ai ajuns pînă aici?....»

Și începu a plînge amar.

Negrea avu o izbucnire mare. Incepu a da din mîni:

«Da, da! am spus, — așa-î! el e vinovat dacă sînt azi nenorocit,
el și numai el! A trebuit să puie frîu copilărilor.... și prostiilor.... să
mă zdrobească mai bine decît să mă lase să merg în voie spre pier-
zanie....»

— Nu, nu, nu! nu vorbi așa....

— Ba o să vorbesc! o să strig! o să mă duc să-î spun! Căci tu
spui că eu te-am nenorocit!...

— Cînd am spus că m'ai nenorocit? Niciodată n'am spus!...

— N'ai spus? N'ai spus! dar așa-î!... eu te nenorocesc.... Nu ești
el! el!...»

Negrea, amețit, dădea din mîni, pe cînd Tinca se lăsa plîngînd
deznădăjduită pe pat. El se opri, o privi lung și începu iar:

«Nu! nu-s eu vinovat!....»

Iar tînăra era zguduită de suspine, ca de izbiri de valuri. Vasile
se opri, își lăsă capu'n piept și se apropiè de ea. Se așeză alătura
pe pat și o cuprinse de mijloc.

«Tincuță! iartă-mă! sînt un nenorocit, un ticălos!.... Uite, îți sărut
mîinile.... Ingenunchiū lingă tine, numai iartă-mă.... Dacă nu pot alt-
fel... — Și se apucă cu mîinile de cap. — Nu pot, nu pot! Ce să fac?
spune tu! N'am putut.... Iartă-mă.... Tu ești o sfintă... Uite, ambăut,
am jucat cărți.... Să știi că-î pentru ultima oară.... Mai bine-mi tai
mîinile.... Mă erți?... Dacă nu pot, nu pot, nu pot!....»

În glasul lui erau lacrimi și tremura disperarea. — Iar madam-
Negrea nu mai auzia nici nu pricepea nimic. O nouă lumină de durere
izbucnise și-î descoperise deodată trecutul omului care gema în fața ei,
un trecut pe care ea niciodată nu-l bănuise. Dar acuma venia de-
acolo, din trecutul acela, ca de pe tărîmuri dușmane, suflări care-î
înghețau sufletul și-î lămuriau dintr'odată pricinile marelui nenorociri.

Cum? mai era încă o lume în care trăise Vasile? — Da, în copilăria,
în nevinovăția ei, nu privise mai departe.... Se simțise fericită, și pe

el îl privise numai în hotarele acestei fericiri. Dar o lume întregă, o lume pe care ea acuma o simția rea și otrăvită, îl înconjurase, îl îndemnase înainte-vreme, — ș'acuma nu mai aveau putere nici lacrimile, nici dragostea!

În durerea-î adincă, sufletul dintru'ntăiu iar căta să se îndrepte spre mîngîieri. Pe biata fetiță chinuită ar fi primit-o cu dragă inimă în brațe cucoana-Casuca; și ar fi mîngîiat-o ca pe o soră, ștergîndu-î cu sărutări lacrimile, și cucoana-Marița, — dar nu, acuma totul era de prisos! Nicî blajina nașă, nicî madam Neculcea n'ar fi putut strecura o fișie din razele mîngîierii în sufletul ei, — căci Vasile Negrea rămînea aceleași, cu tristețe-î sosiri și cu dezlănțuirile-î de blesteme împotriva bietului cuconu-Alecu, rămînea același om care-î era drag ca și în întăia zi; de care-î era milă; în fața căruia dezgustul și amărăciunea îi ardeau pieptul. Și de el, și de viața aceasta care o ducea înspre o durere mai cumplită, prelungă ca veșnicia, o lega ceva: o lega viața slabă a unui bătrîn. Fără fetiță moșneagul s'ar fi prăbușit fulgerat. Asta o știa Tinca și trebuia să-și strîngă fălcile, să-și înghită lacrimile, să-și înăbușe suspinele, să zîmbiască la lumina zilei, cu moartea în suflet!

Vremea trecea, cu viscoalele lui Ianuar și cu gerurile lui Faur, cînd crapă ouăle corbului. Vaierele vînturilor în multe nopți de singurătate tremurată la ferestrele căsuței din Cartierul-funcționarilor, și multe suflări vijelioase se înfundară pe coș, înflorînd o inimă care aștepta.

Apoi deodată, cu Mart, se luminară zilele și se umplu lumea de zîmbetele soarelui. Dar fetița lui cuconu-Andrieș avea cearcăne supt albeața pudrei și 'n ochi nu lumină, ci flacără de durere. Bătea vînturi line și călduțe, aduceau mirezme de pămînt umed și de flori tinere, învăluiau zboruri de fluturi; doruri de dragoste se strecurau parcă prin pulberea argintie a zilelor, mugurii și cîntările se treziau — fetița lui cuconu-Andrieș, odată cu sămînta florilor, împrăstia lacrimi pe straturile din grădiniță!

Dincolo, în capătul cellalt de tîrg, bătrîni o duceau ei în de ei, în colțul lor de viață, cu plimbările liniștite, cu preferansul rusesc și cu povestirile din alte vremuri. Totuși cite puțin, cite puțin, unele din zgomotele tîrgului începură a pătrunde și la dinșii. Șoapte se strecurară despre chefurile de la Trifanov, și se dădu a înțelege, așa, pe departe, lui cuconu-Grigore, despre întîrzierile lui Vasile.

Și 'ntr'un rînd, moș-Grigore întinse minile de-asupra preferansului și se uită pe rînd la cei doi moșnegi:

«Ați auzit? ce ziceți?

— Ce s'auzim, frate, întrebă cuconu-Alecu strângînd cărțile în palma stîngă. Ce-î? de ce-ai stricat jocul? Poftim, acuma trebuie s'o luăm de la capăt....

— Stăi, cucoane, stăi, cucoane.... zise pe nas moș-Grigore. Am să vă spun ceva, ce-am auzit și eu..., zice că se fac chefuri dese acuma la Trifanov....

— Ei? rosti încet, zîbind, cuconu-Andrieș. S'or fi făcînd.... Să le fie de bine....

— Nu așa, zise domol moș-Grigore și se întunecă dintr'odată. Eū de multă vreme tot aud că și băiatul nostru, Vasile, dă une-orî pe-acolo....»

Cuconu-Grigore își întoarse privirile spre Lunceanu. Dar bătrînul nu răspunse nimic. Rămase mut, cu obrazul deodată alb ca varul, cu ochii măriți, ca în fața unui lucru nemaipomenit. Inghiți greu și cercă să rostească o vorbă. Însă limba-î tremura în gură și nu putea da drumul decît unei îngînări slabe.

«Cum? cum? șopti el. Adică s'ar putea?... și se întoarse spre cuconu-Alecu, care pusese cărțile pe măsută și-și mîngîia uimit barba rotundă. S'ar putea, cucoane? În ce fel de lume trăim? Eū știu că omul, dacă vrea să petreacă, își chiază prietenii acasă, și petrece...»

— Nu, asta nu se poate! rosti încet cuconu-Alecu.

— Stăi, frate, cum s'ar putea? Adică Tincuța rămîne singură? O lasă singură și se duce? Ce face fetița?... Cum, frate, cum? nu înțeleg de loc! Ce face? Ce este?

— Nu se poate, nu se poate! șopti iar, uimit, cuconu-Alecu.

— Nu așa, frate, răspunse moș-Grigore. Acū lumea-î altfel... Se-ntilnesc prietenii, staū de vorbă, fac o leacă de politică, beaū un păhar...

— Cum fac politică și beaū un păhar?... pînă la miezul nopții?... Eū nu știu! Fetița, fetița ce zice?

— Stăi, cucoane, — vaī de mine, am auzit și eu... Or fi fiind vorbe... Cum le-am cumpărat, așa le vînd... Poate fetița știe, il lasă... Se înțeleg ei, ce crezi? De ce sînt tineri?...»

Dar cuconu-Andrieș tot nu-și venia în fire:

«Ț! nu știu... nu știu... Fetița nu știu ce face... Mă duc să văd, numaidecît...

— Stăi, cucoane, zise îngrijat moș-Grigore, nu te speria... Astea-s vorbe... De ce-ți tremură așa minile?... Bine, te duci și întrebî, ș'a-tit... Ei, ce mare lucru? A întîrziat odată...

— Cum a întîrziat? Fetița... eū vreaū s'o văd și s'o întreb... O lacrimă, o mîhnire, nu se poate să aibă... Maī bine eū să mor... Mă duc acuma, numaidecît!...»

Și cărțile rămaseră împrăștiate pe măsută, țigara lui cuconu-Andrieș rămase stinsă la marginea scrumelniței, bătrînii ceilalți doi, pe gînduri, priviră mult înaintea lor, în gol, în fumul alburiu care-î impresura în nourași deși. Bătrînul Lunceanu pornise grăbit, cu pălăria pusă strîmb în cap. Nu se uita nici la dreapta, nici la stînga. Nu vedea cîrduurile de copii de Ovrei în zdrențe, care foiau în soarele începutului de primăvară ca niște gîngăni, nici n'auzia glasurile cunoscutilor, care-și ridicau pălăria cu privirile întoarse spre el: «Cu plecăciune, cucoane Andrieș!» El nu știa nimic, pășia cît putea de răpede. Alții îl priviau mirați cum dă din mîni și cum își mișcă buzele de-asupra bărbuții într'un murmur nedeslușit, — el mergea drept, cu gîndul, cu sufletul la feteța lui.

Și o văzu de departe, de la portița albă, stînd pe un scaun în lumina zilei, între straturile nouă cu flori de primăvară. Da, — feteța parcă era prea gînditoare și parcă se uita, palidă și mîhnită, asupra pămîntului, într'un singur loc...

Auzi portița și tresări. Se ridică în picioare și; cum zări pe bătrîn, se lumină într'un zîmbet de fericire. O clipă stătu în cumpănă, apoi întinse brațele și porni repede. Iar cuconu-Andrieș o primi, o strînse la piept, o sărută pe frunte, apoi o privi de-aproape, îi pipăi capul cu luare-aminte:

«Ce mă faci mată, feteță, — spune, ești bine? Da' să-mi spuî drept, auzi? Să nu care cumva să mă'nșeli!...»

Mergînd spre casă, Tinca-î zîmbia neînterupt, și la vorbele lui da ușor din cap.

«Bine, tătucă, bine... foarte bine... cum știi...»

Și-n casă, bătrînul o sărută iar pe amîndoi ochii și-o privi țintă, cu fața mîhnită:

«Spune, fetețo, drept... Eū am auzit ceva... știi... s'aude...

— De cine ai auzit? șopti madam-Negrea.

— De Vasile...»

Tinăra se făcu albă. Apoi prinse a rîde tare:

«Stai, tătucă, stai colea pe scaun... Mă miram eū... Daa!... bine. nu-î nimic... Astea-s vorbe... adică am știut și eū... Nu-î nimic... Stai colea, stai colea!... — Și rîdea, rîdea tare. — Ce grije are lumea?...

— Vra să zică nu-î nimic? întrebă domol cuconu-Andrieș.

— Ce să fie, tătucă? Ce vraî să fie? Bine-pace...

— Tu ești mulțumită? spune drept! Ești fericită? Spune! Știi că tu ești mîngîierea mea, numai pe tine te am! spune...»

Și Tinca rîdea privind pe bătrîn, cu două valuri de sînge în umerii obrazilor:

«Da, tătucă, da, — sînt mulțămită, sînt fericită...»

Părea foarte veselă fetița, chiar mai veselă ca de obicei, și sufletul bătrînului se însenină. Își răsuci cuconu-Andrieș o țigară, ceru o cafea, o cafea bună, turcească, cum numai fetița lui știa să facă, și, pe cînd sorbia lung, ridicîndu-și sprîncenele, privia cu dragoste spre Tinca, o urmăria cum umblă în toate părțile vioaie, mai vioaie decît totdeauna, așa de vioaie în cît nici n'avu vreme să se așeze lingă moșneag și să-l întrebe, ca altă dată, despre florile rămase acasă și despre amănuntele vieții din cellalt capăt de tîrg...

Și bătrînul se întoarce liniștit acasă; și fetița rămase cu gîndurile, cu lacrimile și cu nopțile ei de veghere.

(Va urmă.)

MIHAIL SADOVEANU

CRONICĂ.

Volumul de nuvele pe care-l dă d. Ion Agîrbiceanu supt titlul «De la țară» și care e cea d'întăiu editură a noiei tipografil a *Luceafărului* din Pesta, nu deschide numai speranțe cu privire la talentul celui care l-a scris, ci afirmă în chip netăgăduit acest talent. D. Agîrbiceanu e, fără îndoială, un tînar care-și aduce aminte din ce a cetit: cutare deslușire tainică sau cutare chip falnic de haiduc cu sufletul înnegurat de nedreptățile vieții, dar nu stricat de ele vine de la Sadoveanu; Sandu-Aldea i-a împrumutat precizia unor amănunte de natură, și dela Ciocîrlan are cel mai nou povestitor romîn desfășurarea fără o anumită țintă dramatică a unor capitole de viață caracteristică. Astfel de îniriiri se înțeleg la un tînar, și e de lăudat cînd el nu pornește de la o singură personalitate mai deplin lămurită și hotărîtă decît a lui. Ceea ce trebuie să se recunoască însă e frumusețea graiului, foarte concentrat și de multe ori energic, chipul firesc în care se înfățișează vorbirea țaranilor și poezia de care e străbătută natura acestui nuvelist. În deosebî pătura e bine înțeleasă, iubită cu putere și înfățișată impunător și tainic.

Se poate zice că nici unul din tipurile d-lui Agîrbiceanu nu e neinteresant pentru cetitorul obișnuit și nefolositor pentru acela care se mai bucură pe alături și de știrile noi despre marea și felurita Romînie pe care le aduce acest volum. Ici vezi pe bietul sâtean pe care-l doboară la pămînt lovirurile slujbașului străin fără răspundere, dincolo ciobanul bogat în povești care farmecă pe copiii satului, mai departe pîndarul îndrăzneț și viclean care păzește așa de bine holdele încît mină la amendă și vitele cari n'au pascut în ogor străin decît fiindcă tot el le-a dus acolo; apoi răsare fața de întunec a pădurarului romîn care-și ucide domnul fiindcă a îndrăznit să vadă în fata lui o simplă jucărie de iubire, și mai e baciul bătrîn cu băbușca lui bătrînă, popa sârac din satul cu multe nevoi, alt popă în luptă cu învățătorul pentru vorbe de femeii și pe care-l aduce la împăcare nevoia de școală nouă a satului; vezi odrasla de vînatore care-și pune în primejdie viața de copil numai să vadă cum se ucide mistrețul, vezi Romînul înstărit care nu mai e omul neamului său, ci omul banului, și doftorul țerănesc, fără arginți, al poporului și plutașii

maramureșeni momiți și omoriți de rachiul Jidanului și hoțul cu mina cruntă și inima nepângărită, atâtea figuri care lipsiau în galeria noastră națională.

Păcatul cel mai mare al d-lui Agîrbiceanu e stîngăcia. Cele mai multe povestiri n'au în ele chiag și nu-și află singure granițele, ci ori n'ajung, ori întrec. În acest punct trebuie să fie mai aspră critica de sine însuși a acestui tinăr. Una singură dintre nuvelele de astăzi ale lui n'are acest păcat: *Plutașii*, și povestea înduioșată a oamenilor muntelui prădat de «industria mare» a Evreilor, cari duc pe plutele lor, muncind din greu, această pradă, și sint storși la rindul lor, prin otrava rachiului, de aceeași prădalnică, cariucid ast-fel frumuseța în oameni ca și în locuri, e de sigur cea mai bine cumpănită și mai întreagă din această carte ardeleană «De la Țară», pe care o salutăm călduros, cu urări pentru scriitorul ei.

*

Profesorul Carol Lamprecht din Leipzig, întemeietorul școlii celei nouă de istorie culturală din Germania, pune pe dreptate un mare temei pe fazele în care se poate împărți istoria unui popor sau a omenirii în genere. Acum se gîndește să afle perioadele epocii preistorice. Fiindcă pentru aceasta îi lipsesc mărturiile obișnuite — căci acei venerabili preistorici nu ni-au lăsat alte documente decît scăfirile lor, — d. Lamprecht a recurs la desemnurile de copii cari n'au trecut vrîsta de paisprezece ani. În dezvoltarea la dînșii a ideilor de perspectivă, de grupare, de contururi, se poate urmări întru cîtva mersul vieții sufletești la cele d'întăiu așezări omenestii. Pentru a hotări conlusu cu o adevărată valoare științifică, îi trebuie d-lui Lamprecht o colecție foarte bogată și felurită de încercări făcute de copii de toate vrîstele, din toate neamurile și țările. A și strins multe, pînă și din Rusia, din Japonia chiar. Ar dori să aibă asemenea «documente» și de la Romîni. Ceî ce vrea să ajute această mare operă de *gicire* a vieții sălbatece dispărute, pot trimete contribuțiile lor pe adresa: Prof. Lamprecht, Schillerstrasse, Leipzig. Pentru ca trimeterea să fie folositoare, trebuie ca următoarele condiții să fie îndeplinite: a) copilul să nu fie sfătuit și îndreptat și să n'abă nici-un model, așa încît ceia ce va porni de la el și să fie în adevăr al său și caracteristic; b) să se strîngă de o potrivă desemnurile făcute întimplător, desemnurile după natură, cerute, dar nu călăuzite, și desemnurile provocate de cetirea unei poezii sau povestiri ușoare (la noi, unei anecdote sau unui basm); c) să se însemne pe dosul desemnului numele, vrîsta, condițiile copilului (familia, studiile ce a făcut, împrejurările în care trăiește) și chipul cum a desemnat. Cred că acest îndemn nu va fi zădarnic.

*

De un timp, se dau în sărăcia literară a ziarelor noastre schițe de călătorii prin țară. Aproape ori-care aduce vre-un folos, cuprinzînd știri mult mai bune decît notițele șterse despre fleacuri zilnice și întepăturile jonsnice cu care se împodobesc aceleași ziare. Dar e păcat că autorii acelor schițe nu se dezbară de vechiul nărav de a face pe omul desprețuit care nu se mulțumește cu nimic din ce întimpină și-și bate joc fără spirit de lucruri pe care nici pe șfert nu le înțelege. Apoi o condiție neapărată e aceia de a ceti cîte ceva înainte de a face călătoria. Astfel ce a putut înțelege din rostul mănăstirii Rîșca cutare descriitor al ei care habar nu are de viața lui Petru Rareș, marea ei întemeietor? E păcat că din Ardeal și Ungaria nu ni vin asemenea schițe, în ziarele de acolo.

*

Deutsche Rundschau, marea revistă germană, dă în traducere una din cele mai frumoase nuvele ale lui Sadoveanu. E foarte bine, dar nu e de ajuns. Domniî aceia de pe la foile germane din Bucureşti nu cred că e de datoria lor să cercce la Reklam dacă nu s'ar primi (şi s'ar primi) traduceri din literatura românească, aproape cu totul necunoscută, fără dreptate, de străini? Şi profesorii de germană din ţară şi-ar putea crea astfel adevărate merite. *Schreib-Moritzii* evreo-romîni nu intră în socoteală, fireşte: ei nu ştiu, în adevăr (fără joc de cuvinte), româneşte.

*

De sigur că descrierea cea mai bună a serbărilor sibiene e aceea din «Răvaşul» de la Cluj, care apare acum în număr dublu. D. Elie Dăianu scrie un stil care e al său, e nepărtinitor şi îndrăzneşte a spune tot-dea-una ce crede. Astfel îşi va câştiga mulţi duşmani, dar şi cîţiva prieteni statornici, al căror număr va creşte din zi în zi. Din ziarele de dincolo, «Răvaşul» e singur care se declară hotărît pentru felul cum se manifestă partea cinstită şi bine orientată a tinerimii noastre.

*

D. Iosif Vulcan, directorul «Familiei», şi-a schimbat tipografia. Ar fi prea mult să i se ceară a schimba alt ceva decît slovele, — să am iertare din partea fidelului latinist: literele! Dacă i s'ar întimpla însă să mai schimve ceva, ar putea să înceapă iarăşi a ni trimite revista, cu care până atunci face bine că ne cruţă.

*

Repet că nu se va face nici-o dare de samă despre revistele şi cărţile care nu se vor trimite *personal* redactorului obişnuit al acestei «Cronice», la adresa ce se înseamnă pe copertă. La tipografia «Minerva» în Str. Regală e numai administraţia şi adresa celorlalţi redactori ai revistei.

N. IORGA.

RĂSPUNSURI.

A. F., Tg.-Ocna. — Pentru d-ta o fi ea «prima încercare de felul acesta», dar pentru noi a cita!

Romulus, T. — Judecă şi d-ta, cu toată liniştea: «Vîntul aspru de Noembrie sufla furios peste mahalaua întunecoasă, zguduind cu putere cioburile lîfşite cu hîrtie de la fereastra unei odăiţe întunecoase...» Nu-î așa că, de-atîta întunec, «Beţivul» a pierdut drumul şi n'a mai găsit uşi deschise?

P. G. — «Despărţirea» de noi a fost foarte uşoară: a trecut ca fumul (prin coş).

Ieronim M., Baia. — Subiectele istorice sînt isvoare sfinte: nu adapă pe ori-cine şi ori-cînd.

Gherasim C., Loco. — Norocul unei bucăţi bune nu-î şi profetia succesului statornic.